

ДОШКІЛЬНЕ
ВИХОВАННЯ

1953

соби музичної виразності. Про це свідчать висловлювання дошкільнят, наприклад, середньої і старшої груп. «Рибка попливла?» питають вони, прослухавши закінчення пісні Кравцова «Рибка», де дуже виразно передано рух упливаючої риби. Мелодія спочатку підвищується, потім спадає, одночасно уповільнюючись і затихаючи.

Інші висловлювання дітей про музику: «Музика важка, це ведмідь іде», «Музика жалібна, це дівчинка жаліє ляльку» (про музику Чайковського «Хвороба ляльки»), «По-різному жайворонок співає, і музика неоднакова» (про музику Чайковського «Жайворонок»), «Музика ніжна, тому що конвалія маленька». Після виконання пісні «Радянська Армія» одна дівчинка сама проспівала мелодію вступу до пісні і сказала: «Ця музика потрібна, щоб ми дружно почали співати».

Отже, діти можуть оцінювати музичні твори.

Вони також здатні оцінити й виконання. Так, вони помічають, як добре, перевальцем іде дитина, що зображує ведмедя. При виборі виконавця ролі ведмедя діти говорять: «Нехай грає Надя — вона страшний ведмідь».

На запитання, чи вміють діти співати, вони відповідають по-різному: «Я не вмію співати», «Я знаю тільки про рибку», «Я можу співати лише з Олею», «Я вмію співати, але не

знаю, з чого починати», «Я багато пісень співаю тут і вдома» і т. д.

Це свідоме ставлення дітей до своїх здібностей треба обов'язково враховувати.

Нарешті хочу сказати кілька слів про розвиток музичних і творчих здібностей у дітей. Творчі здібності ми розуміємо, як здатність до певної діяльності, як виявлення ініціативи, вигадки, винахідливості. Ці здібності можуть проявлятися до деякої міри безпосередньо і у виконанні музики. Ми відчуваємо, коли діти співають з особливим піднесенням і вміють передати основний зміст музичного твору.

Особливо добре творчі здібності дітей проявляються в процесі музичної гри, де дитина може показати своєрідну винахідливість.

Довгий час у нас існувало помилкове твердження про те, що музичні здібності можна виявити тільки у небагатьох дітей. Ми повинні прагнути до того, щоб розвивати музичні здібності у всіх дітей.

Музичні здібності розвиваються поступово, в процесі занять, під впливом навчання. Важливо так будувати роботу, щоб розвивати музичні нахили у тих дітей, які на перших порах слабо їх виявляють.

Підсумовуючи все сказане, слід ще раз підкреслити величезне значення музичного мистецтва, яке поглиблює уявлення дітей про дійсність, виховує в них певні почуття, сприяє їх всебічному розвитку.

Наступність у роботі ясел і дитячого садка

Р. АЙЗИКОВИЧ, О. СИМИРЕНКО

Переддошкільна і дошкільна педагогіка виходять із єдиних завдань комуністичного виховання, але кожна з них має специфічний зміст, методи і прийоми, що визначаються психофізіологічними особливостями дітей того чи іншого віку.

Ця специфіка в системі роботи висуває невідкладне для практики дитячих установ питання про наступність в їх роботі, про створення сприятливих умов при переводі вихованців із ясел у дитячий садок.

Тимчасом наступність у роботі ясел і дитячих садків здійснюється ще зовсім недостатньо. Питання зв'язку в роботі цих установ майже не висвітлено в літературі, не дискутується на сторінках газет і журналів.

Зовсім справедливо практичні працівники підкреслюють важливість першого періоду пристосування дітей до нових умов. Цей період набагато визначає не тільки поведінку, але й стан здоров'я і розвиток малят.

Дитина, виховуючись у яслах, звикає до певного режиму життя, здобуває навички, вміння, навчається правил поведінки, в неї виникає правильність до дорослих і дітей, що оточують її.

При переводі в дитячий садок ці звичні умови виховання неминуче порушуються, викликаючи певний перелом у житті малят.

Про трудність звикання дітей до нових умов свідчать спостереження практичних працівників, методистів і науковців (О. Нікольської, Е. Дудко). Вони відмічали зміни в стані дітей, зриви в їх поведінці, що виражаються у підвищеній дратівливості, втраті апетиту, порушенні сну. Дитина не поправляється, вага її зменшується, захворюваність підвищується.

Пояснити ці явища можна на основі фізіологічного вчення І. П. Павлова про умови створення й зміни динамічного стереотипу.

Цілком очевидно, що в даному випадку мова йде про порушення встановленого динамічного стереотипу, обумовленого звичними тимчасовими зв'язками, і про створення нового динамічного стереотипу, що відповідає зміненним умовам.

І. П. Павлов неодноразово вказував, що в житті постійно встановлюється той або інший стереотип, наприклад, стереотип роботи, їди, відпочинку. Нові умови життя, нові обставини вимагають іншого реагування, іншої нервової діяльності і створення нової системи нервових зв'язків — заміни старого стереотипу новим.

І. П. Павлов писав, що «екстрені роздратування затримують і розстроюють добре налагоджену звичну діяльність». Пристосування до нових умов потребує «нервової праці більшої або меншої сили», а при різкій зміні умов це потягне за собою конфлікти — зіткнення збудження з гальмівним процесом.

Фізіологічні особливості дітей-триліток, їх велика фізична вразливість, підвищена збудливість, а також слабкість і нестійкість процесів внутрішнього гальмування легко пояснюють труднощі, що виникають при переході дітей у нову обстановку.

Слабку, нестійку нервову систему маленьких дітей треба оберігати від конфліктів і всіляко охороняти шляхом правильної організації виховної роботи й створення наступності в умовах життя дитини. Про це неодноразово писали в своїх трудах М. Красногорський і М. Щелованов.

Встановлення нових правил, пред'явлення нових вимог до дітей треба завжди пов'язувати з тими, що вже є і звичні для них, що встановилися ще до вступу в дитячу установу.

Ці міркування однаковою мірою повинні враховувати працівники ясел при прийомі дітей із сім'ї і вихователі дитячих садків при прийомі дітей із ясел.

У дитячих яслах м. Києва, починаючи з 1952 р., широко практикується і дає позитивні наслідки знайомство з дитиною, що поступає із сім'ї в ясла, в звичній для неї домашній обстановці. Воно здійснюється шляхом попереднього відвідування дитини вихователькою тієї групи, куди намічено її прийняти.

Наприклад, виховательки т. Ситько (ясла № 48) і т. Болтенко (ясла № 20) за 2—3 дні до вступу дитини в дитячу установу відвідують її вдома і знайомляться з умовами життя й виховання. При цьому вони вияснюють житлово-побутові умови — чи живе сім'я в окремій квартирі, кімнаті, чи є ще діти, які дитячі установи вони відвідують, чи не було хворих у сім'ї (в квартирі) за останні 3 тижні і т. д.

При обстеженні санітарно-гігієнічних умов відмічають санітарний стан кімнати, її температуру, вентиляцію, наявність індивідуального куточка дитини, окремої постелі, рушника, посуду тощо.

У невимушеній бесіді з батьками уточнюється домашній режим дитини — години сну, годування, прогулянки, застосовувані при цьому прийоми, ступінь самостійності дитини. Особливо уважно вияснюють умови, в яких провадяться годування, сон, прогулянка (величина порції, любимі й нелюбимі блюда, де спить дитина вдень — у кімнаті чи на повітрі, якою вона прокидається — бадьорою

чи плаче, як одягають дитину під час прогулянки і т. п.).

Спостерігаючи за дитиною в домашній обстановці й розмовляючи з батьками, виховательки знайомляться з інтересами, звичками, особливостями поведінки дитини, дізнаються, з ким, де і як грається вона, які любить заняття та ігри, вияснюють характер поведінки дорослих з дитиною.

Дитячі ясла № 4, м. Київ

Як показали спостереження, ретельно проведений патронаж дозволяє встановити зв'язок з попередніми умовами, створити в окремих випадках індивідуальний режим, знайти потрібний підхід до дитини, встановити з нею та батьками тісний, дружній контакт.

Допомога дитині у звиканні до нових умов виражається по-різному залежно від особливостей її розвитку та виховання.

Наведемо приклади. Свєта С.— 2 роки 3 міс. (ясла № 14) — мала вдома чіткий режим, тому на другий день легко звикла до ясельного режиму, схожого на домашній. Серьожа К.— 1 рік 10 міс. (ясла № 14) — легко звик бути в колективі, тому що йому було забезпечено в яслах домашні іграшки. Машенька Ф. — 1 рік 5 міс. (ясла № 20) — почувала себе в яслах добре тільки в присутності матері або бабусі, які протягом 6—8 днів чергували в яслах.

З дня приходу дитини в ясла вихователька спостерігає за нею, регулярно відмічаючи в спеціальному щоденнику поведінку і настрій дитини під час розставання з матір'ю, під час проведення режимних процесів та ігор, а також записує прийоми, що заспокоюють дитину.

Все це дозволяє здійснити наступність, зв'язок з попередніми умовами, приділити найбільшу увагу кожному новому членові дитячого колективу, відшукувати найефективніші прийоми, що допомагають йому легше звикнути до нових умов.

Доказом цього можуть служити дані, одержані нами при спостереженні за 175 дітьми віком від 1 до 2 років, що прибули із сім'ї в ясла № 14 у 1949—1950 рр.

При врахуванні домашнього режиму та залученні батьків до догляду за дітьми малята звикали до ясел швидко і почували себе добре уже в перші 2—4 дні (58 малят із 86 контрольної групи).

Коли ж такої наступності не створювалося, діти на превелику силу освоювалися в колективі. В зазначений строк у тих самих яслах із 89 дітей контрольної групи почували себе добре тільки 28.

Наші спостереження показали, що швидко включення дітей у життя колективу забезпечує не тільки їх добре самопочуття і поведінку, але й кращі показники фізичного розвитку.

Наприклад, у яслах № 14 75% дітей, що швидко звикли до колективу, дали на кінець першого місяця перебування в яслах нормальне, відповідно до їх віку, збільшення ваги. Але з тих дітей, що освоїлися тільки через 5—14 днів, дали таке саме збільшення ваги тільки 30% (13 малят із 40).

Наведені дані підкреслюють необхідність створення відповідних умов і використання спеціальних методичних прийомів, що полегшують малятам звикання до дитячих установ.

Дітям, переведеним із ясел у дитячий садок, багато що з умов життя дитсадка уже знайоме по яслах. Звичним для них є перебування в дитячому колективі, підкорення певному режимові, розставання з бать-

ками, вміння самому розважатись і т. п. Але в дитячому садку є багато відмінного од ясел, і тому дитина повинна пристосуватися до нового порядку, звикнути до нових вихователів, до нового дитячого колективу. В дитячому садку інший режим сну: якщо в яслах діти спали 2,5 години після 6-годинного неспання, то тут вони сплять лише 2 години після 7-годинного неспання.

Є різниця і в методиці проведення режимних процесів. У яслах, щоб не допускати зайвого чекання, яке перевтомлює малят, режимні процеси (умивання, годування, вкладання спати) будуються на поступовому включенні дитини в процес (інші діти в цей час продовжують гратися). Той, хто закінчив, наприклад, їсти, повертається до гри, не чекаючи всієї групи.

У дитячому садку вимагають від дітей уміння почекати своєї черги. Значно довше тут, порівняно з яслами, також заняття з дітьми. Тому діти, що ще не звикли до цього, затримуються з іграшкою, коли треба готуватися до сну, або підводяться з-за столу, не чекаючи інших дітей, не досиджують до кінця занять і т. д.

Часто вихователі вбачають у такій поведінці дітей їх недостатню підготовленість до вимог дитячого садка, неорганізованість, неусидливість, відсутність уваги. При цьому вони не враховують, що багато дітей нелегко переносять відрив од звичної для них обстановки і розлуку з своєю вихователькою.

Нам доводилося спостерігати бурхливий прояв радості у групі малят з ясел № 22 при зустрічі з нами в дитячому садку № 68, куди 2 дні тому вони були переведені. В дитячому садку вони трималися відокремлено од усього колективу і від виховательки.

Різка зміна умов життя дітей, пред'явлення їм нових вимог, відсутність контакту з знайомим дорослим не тільки погіршує їх настрій, але може призвести до втрати одержаних ними в яслах навичок. Нерідко діти в перші дні після переведення в садок відмовляються самотійно мити руки, їсти, пасивні під час підго-

товки до сну, хоч робили це в яслах охоче.

Ми спостерігали такий випадок: у будинок дитини № 3 поступила дівчинка Олена С. 2 р. 4 міс., яку тут почали називати Леночка. Дівчинка була в пригніченому стані і хоч плакала мало, проте неохоче відповідала на звертання до неї і відмовлялась будь-що робити самотійно, на все відповідаючи: «Я не вмію». Її

Дитячі ясла № 4, м. Київ

годували, роздягали, умивали, розважали іграшками.

Тільки на 4-й день, після того, як встановили, що вдома дівчинку називали Нелочкою, вона пожвавішала, почала розмовляти з вихователькою і виявляти всі свої навички: вона самотійно й акуратно їла, майже сама роздягалася, вмивалася, охоче малювала і т. д.

Ясла відповідають за підготовку малят до переходу в дитячий садок, а останній повинен знати завдання й методику виховання дітей у яслах і розвивати всі навички та вміння, набуті ними там.

Працівники дитячих садків та ясел повинні спільно обговорювати такі питання роботи, як: забезпечення здоров'я і хорошого фізичного та нервово-психічного розвитку дитини, тобто піклування про розвиток рухів, мови, пам'яті, уваги, мислення та інших складних психічних функцій і почуттів дитини, культивування позитивного ставлення дітей одного до одного і до дорослих, вироблення позитивних якостей характеру, виховання необхідних культурно-гігієнічних навичок і вміння самообслуговування.

Тоді не буде таких серйозних помилок, які трапилися, наприклад, у Тернопільській області при переводі малят з ясел у дитячі садки. Там від дітей, що звикли до індивідуального догляду, одразу ж почали вимагати вміння самообслуговування, не проявили потрібної обережності у доборі блюд (давали борщ із салом) і т. д. Це свідчить про неприпустимий факт незнання працівниками дитячих садків основ виховання дітей ясельного віку.

Працівники дитячих ясел так само зобов'язані знати програму дитячого садка, більше уваги приділяти ознайомленню дітей з навколишнім життям, розвитку їх мови, уваги, вміння діяти в колективі, підкорятися вказівкам виховательки і т. д.

Звертаючи велику увагу на прищеплення дітям гігієнічних навичок, працівники ясел ще недосить виховують у дітей навички культурної поведінки — вміння просити, а не вимагати, повагу до старших, ввічливість тощо.

Питання наступності у вихованні дітей в яслах і садках дуже складне і вимагає, щоб над ним глибоко подумали. Воно повинно стати предметом уваги керівних працівників Міністерства охорони здоров'я та Міністерства освіти, а також науковців відповідних установ.

Одним з важливих моментів зв'язку є організація переводу дітей групами з ясел у садок. Цей перевід треба відзначати як щасливу подію в житті дітей. Необхідно також у порядку встановлення наступності розв'язати такі питання: прикріплення ясел до певного дитячого садка, попереднє взаємне ознайомлення працівників обох установ з роботою й дітьми, організація переводу і дальшого зв'язку з дитячим садком.

Така робота провадиться, на жаль, поки що окремими установами, в той час як вона повинна стати масовою. Так, при переводі малят з ясел № 23 у дитячий садок № 9 працівники ясел знайомлять персонал дитячого садка з дітьми, передають їх характеристики, проводжають дітей у садок і т. д.

Активний зв'язок дитячого садка з яслами особливо потрібний у перші дні після переводу малят, щоб швидше домогтися кращих наслідків у дальшій роботі.

Необхідно організувати районні конференції працівників ясел і дитячих садків з метою обміну досвідом та встановлення наступності в роботі.

Саме життя підкаже нові форми й методи встановлення такої наступності і допоможе ліквідувати помилки та недоліки в роботі ясел і садків.

Треба також організувати і на сторінках журналів та газет і в повсякденному житті обмін думками й досвідом роботи ясел та дитячих садків.

З цієї важливої роботи по комуністичному вихованню дітей не можна виключати батьків. Допомога батьків надзвичайно важлива при створенні позитивної емоціональної настроєності малят по відношенню до дитячого садка. Необхідно і самих батьків ознайомити з обстановкою та режимом у дитячому садку, з тими новими вимогами, які пред'являтимуться їх дітям у цій установі.

Виховання дітей вимагає насамперед створення педагогічного колективу, в даному випадку працівників ясел і дитячих садків. Спільними зусиллями вони зможуть забезпечити підготовку нашого покоління для багатогранного соціалістичного життя.

